

GROTE POPULATIE VAN DE KASSPRINKHAAN *DIESTRAMMENA ASYNAMORA* IN FRIES VERPLEEGHUIS (ORTHOPTERA)

Roy Kleukers & David Nieuwenhuis

De kassprinkhaan is een buitenbeentje onder de Nederlandse sprinkhanen en krekels. Ze komt van oorsprong waarschijnlijk voor in grotten in Oost-Azië en is door transport van eieren met plantenmateriaal over de hele wereld verspreid geraakt. Ze kan tijdelijk overleven in het kunstmatig grotmilieu van bijvoorbeeld kruipruimtes van woonhuizen, in kassen en tuincentra. Recentelijk werd een opmerkelijk grote populatie van de kassprinkhaan gevonden in het uitgebreide stelsel aan kruipruimtes onder een verpleeghuis in Friesland. De kassprinkhaan blijkt hier al ruim 40 jaar voor te komen. Het is waarschijnlijk de grootste Europese populatie van deze soort.

INLEIDING

De tweede auteur werkt in het zorgcentrum Nieuw Toutenburg in Noardburgum in Friesland. In 2010 hoorde hij van de nachtdienst over ‘enorme springspinnen’ en zijn interesse was gewekt. In 2012 kreeg hij een (dood) exemplaar onder ogen en toen was de conclusie snel getrokken: het was de kassprinkhaan *Diestrammena asynamora* (Adelung, 1902). Nader onderzoek bracht aan het licht dat het hier waarschijnlijk om de grootste populatie van de kassprinkhaan in Europa gaat. We beschrijven in dit artikel de status van deze exoot in Nederland, met speciale

aandacht voor de bijzondere populatie in het verpleeghuis in Friesland (fig. 2).

DE KASSPRINKHAAN

De kassprinkhaan (fig. 1, 3) is een groot insect van ongeveer 2 cm, waarbij de lange poten en sprieten niet zijn meegerekend. De dieren zijn grijs of bruingrijs gemarmerd gekleurd. De soort behoort tot de familie van de grottensprinkhanen (Rhaphidophoridae) en is dan ook helemaal aangepast aan het leven in grotten. Deze sprinkhanen zijn vleugeleloos en hebben lange

Figuur 1. Mannetje kassprinkhaan. Foto Paul van Hoof.
Figure 1. Male of the greenhouse camel cricket. Photo Paul van Hoof.

Figuur 2. Verpleeghuis in Noardburgum.
Figure 2. Nursing home in Noardburgum.

Figuur 3. Jong vrouwtje van de kassprinkhaan in de kruipruimte van verpleeghuis Nieuw Toutenburg. Foto Jan van Duinen.
Figure 3. Young female of the greenhouse camel cricket in the crawl space of the nursing home Nieuw Toutenburg. Photo Jan van Duinen.

sprietten aan de kop en lange cerci aan het achterlijf, waarmee ze al tastend hun weg in het donker vinden. De meeste soorten uit deze familie leven in mediterrane en tropische streken. De groep herbergt vele lokale endemen, die slechts van een enkele grot of grottenstelsel bekend zijn. Opmerkelijk genoeg is juist de kassprinkhaan over de hele wereld verspreid geraakt.

Door hun grootte en onverwachte gedrag kunnen kassprinkhanen mensen soms schrik aanjagen. 's Nachts, op zoek naar eten, kunnen ze aan kamerplanten knagen, maar verder zijn de dieren volledig onschuldig.

De vrouwtjes leggen enkele honderden eieren. De ontwikkeling van ei tot volwassen dier duurt ongeveer een jaar (Boettger 1950, Kuyten & Kramer 1950). Mede door de grote hoeveelheid eieren per vrouwtje kan de soort vrij snel grote populaties opbouwen.

AREEAL

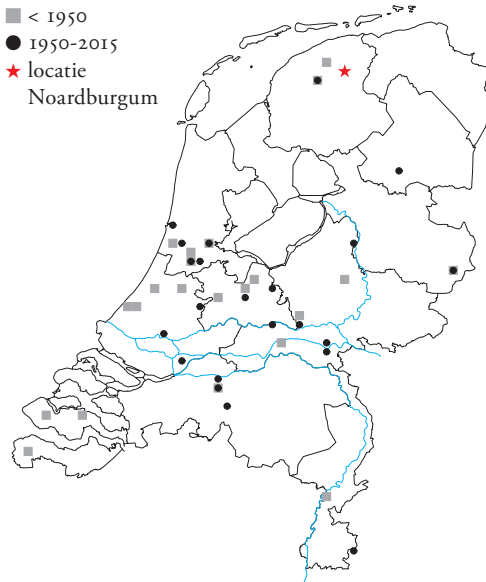
Diastrammena asynamora is in 1902 beschreven door Adelung, op basis van dieren uit de palmenkas van de botanische tuin in Sint-Petersburg. Het is niet zeker waar de soort van oorsprong voorkomt, maar China lijkt het meest waarschijnlijk. Daar wordt de kassprinkhaan in

Onderzoek naar grotten sprinkhanen in Amerika

In de Verenigde Staten komt het grotten sprinkhaangenus *Ceuthophilus* van oorsprong voor. Daarnaast is de kassprinkhaan vanuit China geïntroduceerd. In de periode 2011-2013 werd een grootschalig 'citizen-scienceonderzoek' uitgevoerd naar het voorkomen van grotten sprinkhanen in en bij woonhuizen in de Verenigde Staten (Epps et al. 2014). De resultaten waren opvallend. *Diestrammena asynamora* bleek bijzonder algemeen in het oosten en midden van de Verenigde Staten, waarbij de dichtheden ook vaak hoog waren, niet alleen in de huizen, maar ook buitenshuis in de directe omgeving van de huizen. De auteurs speculeren over een mogelijke negatieve invloed van de kassprinkhaan op de inheemse Amerikaanse grotten sprinkhanen. Verrassenderwijs werd nog een andere exotische grotten sprinkhaan aangetroffen, waarschijnlijk *Diestrammena japonica* Blatchley, 1920 (fig. 4).

Figuur 4. *Diestrammena japonica*, exemplaar aangetroffen in de USA. Foto Kathy Kinney.
Figure 4. *Diestrammena japonica*, found in the USA. Photo Kathy Kinney.

Figuur 5. Vindplaatsen van de kassprinkhaan in Nederland.
Figure 5. Records of the greenhouse camel cricket in the Netherlands.

grotten aangetroffen. Van daaruit zijn ze door transport met plantenmateriaal over de hele wereld verspreid geraakt. Op veel plekken overleven ze maar kort, maar soms zijn de populaties

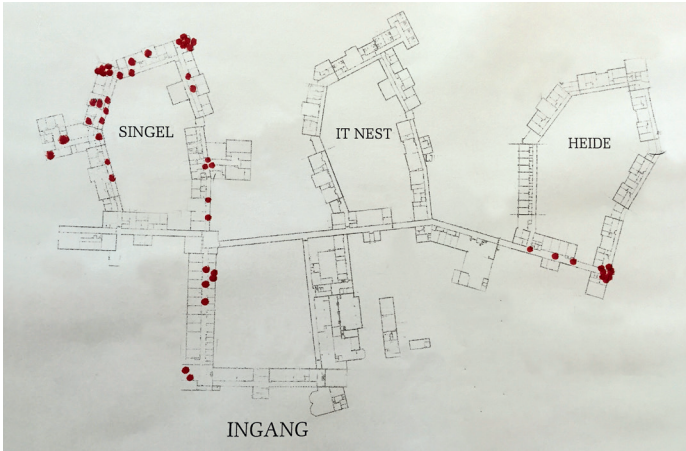
bestendiger. Op diverse plaatsen in Europa vormt de kassprinkhaan tijdelijke populaties, maar in de Verenigde Staten lijkt de soort daadwerkelijk vaste voet aan de grond te hebben gekregen in het oosten en midden (zie kader).

NEDERLAND

In de loop der jaren is de kassprinkhaan op behoorlijk veel plaatsen aangetroffen in ons land (fig. 5). Meestal gaat het om een enkel exemplaar, maar soms handhaaft zich tijdelijk een populatie, zoals in een kamerplantenbedrijf in 's Gravenmoer (1973-1980), een woonwijk in Hoogeveen (eind jaren 1980) en een woonwijk in Tilburg (2005-2009) (Kleukers et al. 1997, Bakker et al. 2015). Het valt op dat er sinds de jaren 1920 tot aan 2014 losse waarnemingen uit Leeuwarden en omgeving afkomstig zijn. Toch is de ontdekking van een grote populatie kassprinkhanen in een verpleeghuis in Noardburgum in Friesland een verrassing.

NIEUW TOUTENBURG

Het zorgcentrum Nieuw Toutenburg (Amersfoortcoördinaten 195 580) is een groot complex

Figuur 6. Vondsten van de kassprinkhaan in het zorgcentrum Nieuw Toutenburg.

Figure 6. Records of the greenhouse camel cricket in the nursing home Nieuw Toutenburg.

Figuur 7. Vroege Vogels tv besteedde op 18 november 2014 aandacht aan de bijzondere populatie kassprinkhanen in Noardburgum.

Figure 7. The television program 'Vroege Vogels tv' presented an item on the remarkable population of the greenhouse camel cricket in Noardburgum.

met ruim 25 geschakelde gebouwen, die grotendeels voorzien zijn van een kruipruimte (fig. 2). Na de eerste zekere vondst in 2012 werden werknemers van het zorgcentrum gemobiliseerd voor een onderzoek naar de verspreiding binnen het complex. De kassprinkhaan bleek in een groot deel van de kruipruimtes aanwezig (fig. 6), vaak in hoge dichtheden tot tientallen volwassen en jonge dieren per kruipruimte. De totale populatie is naar schatting enkele duizenden exemplaren groot en is daarmee hoogstwaarschijnlijk de grootste populatie van de kassprinkhaan in Europa. Navraag onder werknemers bracht bovendien aan het licht dat de soort al vanaf 1973 aanwezig is in het zorgcen-

trum. De soort houdt hier dus al ruim 40 jaar stand.

Vroege Vogels tv zond eind 2014 een item uit over deze bijzondere populatie kassprinkhanen (fig. 7). En op 15 maart 2015 vond een excursie in het zorgcentrum plaats, waarbij een groep Nederlandse sprinkhaankenners in de kruipruimtes afdaalde om de dieren met eigen ogen te aanschouwen.

TOT SLOT

De kassprinkhaan is een onschadelijke exoot. Het was mooi om te merken dat de aanvankelijke

scepsis bij de directie van het zorgcentrum omsloeg naar trots op een dergelijk bijzondere soort in hun gebouw. De toekomst van de populatie in het zorgcomplex is overigens onzeker omdat er in 2017 nieuwbouw gerealiseerd zal worden.

Het zou interessant zijn om de kassprinkhaan de komende jaren in Nederland in kaart te blijven brengen. Een vraag is bijvoorbeeld of de kassprinkhaan nog in Tilburg voorkomt.

Onderzoek in Amerika (Jepps et al. 2014) bracht aan het licht dat daar, naast *D. asymomora*, ook *D. japonica* voorkomt. Het zal bij nieuwe vondsten in Nederland van belang zijn om alert te zijn op deze nauw verwante soort.

DANKWOORD

Vele collega's van Nieuw Toutenburg hebben gegevens geleverd: Anneke Lourens, Marja Boonstra, Tietsje Buruma, Annie Klink, Alie Kroodstra, Coby Hoekstra, Ellie Feenstra, Willy van der Veen. Bert Renkema (locatiemanager Nieuw Toutenburg) wordt bedankt voor zijn bereidwillige hulp bij het onderzoek, bij opnames voor Vroege Vogels tv en de excursie. Jan van Duinen

en Paul van Hoof worden bedankt voor het beschikbaar stellen van hun foto. Thanks Mary Jane Epps and Kathy Kinney for the photo of *Diestrammena japonica*.

LITERATUUR

- Bakker, W.H., J.H. Bouwman, F. Brekelmans, E.C. Colijn, R. Felix, M.A.J. Grutters, W. Kerkhof & R.M.J.C. Kleukers 2015. De Nederlandse sprinkhanen en krekels (Orthoptera). – Entomologische Tabellen 8: 1-245.
- Boettger, C.R. 1950. Die Gewächsheuschrecke (*Tachycines asymomorus*, Adelung). – Abhandlungen der Braunschweigischen wissenschaftlichen Gesellschaft 2: 13-39.
- Epps, M.J., L.H.L. Menninger, N. LaSala & R.R. Dunn 2014. Too big to be noticed: cryptic invasion of Asian camel crickets in North American houses. – PeerJ 2:e523; DOI 10.7717/peerj.523
- Kleukers, R.M.J.C., E.J. van Nieukerken, B. Ode, L.P.M. Willemse & W.K.R.E. van Wingerden 1997. De sprinkhanen en krekels van Nederland (Orthoptera). – Nederlandse Fauna 1: 1-415.
- Kuyten, P. & K.U. Kramer 1950. Over de levenswijze van de kassprinkhaan (*Tachycines asymomorus* Adelung). – De Levende Natuur 53: 54-56.

SUMMARY

A large population of the greenhouse camel cricket *Diestrammena asynamora* in a nursing home in the Netherlands (Orthoptera)

In 2012 the greenhouse camel cricket was discovered in an large nursing home in the province of Friesland in the Netherlands. Further research revealed that a very large population was present here. The nursing home consists of more than 25 buildings, all with a large crawl space underneath, teeming with camel crickets. This is probably the largest population of this species in Europe. Interviews with the personnel revealed that the population has been present for more than 40 years. In 2017 the nursing home will be renovated and the faith of the greenhouse camel cricket is uncertain.

R.M.J.C. Kleukers
EIS Kenniscentrum Insecten
Postbus 9517
2300 RA Leiden
roy.kleukers@naturalis.nl

D. Nieuwenhuis
Nieuw Toutenburg
Zomerweg 75
9257 ME Noardburgum
davidnieuwenhuis69@gmail.com